

PAPER

ESHITISHIDA NUQSONI BOR BOLALARDA O‘QISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH USULLARI

Bòronova Suksoraxon Behzodjon qizi¹

¹ Qo‘qon davlat universiteti talabasi

* <mailto:suksoraburonova@icloud.com>

Abstract

Eshitishida nuqsoni bor bolalarda o‘qish ko‘nikmalarini rivojlantirish ularning ta‘lim olish jarayonidagi asosiy muammolardan biridir. Ushbu maqola eshitishida nuqsoni bor bolalarning o‘qish samaradorligini oshirishga qaratilgan innovatsion va amaliy usullarni tahlil qiladi. Tadqiqot maxsus pedagogik yondashuvlar, texnologik vositalar va individual o‘qitish strategiyalarining samaradorligini ko‘rib chiqadi. Maqolada taklif etilgan usullar ushbu bolalarning akademik muvaffaqiyatini oshirish va jamiyatga integratsiyalashuvini ta‘minlashga xizmat qiladi.

Key words: Eshitish Nuqsoni, O‘qish Samaradorligi, Maxsus Pedagogika, Inklyuziv Ta‘lim, O‘qitish Usullari, Nutq Rivojlanishi, Korreksion Ta‘lim

Kirish

Eshitishida nuqsoni bor bolalarning ta‘lim olishi, ayniqsa o‘qish ko‘nikmalarini egallashi global miqyosda dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Ushbu bolalar o‘z tengdoshlaridan farqli o‘laroq, axborotni qabul qilish va qayta ishlashda sezilarli qiyinchiliklarga duch keladilar, bu esa ularning akademik muvaffaqiyatiga bevosita ta‘sir qiladi. Nutqni idrok etishdagi cheklovlar tufayli, eshitishida nuqsoni bor bolalar uchun yozma matnni tushunish va uning mazmunini anglash murakkab jarayonga aylanadi. Bu holat ularning nafaqat o‘quv jarayonidagi ishtirokini cheklaydi,

balki kelajakdagi ijtimoiy integratsiyasi va kasbiy faoliyatida ham to‘siqlar yaratishi mumkin. Shu sababli, eshitishida nuqsoni bor bolalarda o‘qish samaradorligini oshirishga qaratilgan samarali usullar va strategiyalarni ishlab chiqish hamda amaliyotga joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy surdopedagogika eshitishida nuqsoni bor bolalarni o‘qitish va tarbiyalashning nazariy va amaliy jihatlarini o‘rganuvchi ixtisoslashgan soha bo‘lib, ularning psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda nutq va labdan o‘qish ko‘nikmalarini rivojlantirishga alohida e‘tibor qaratadi. Ushbu yondashuv bolalarning og‘zaki nutqni egallashida nutq organlarining aniq

Compiled on: May 14, 2026.

Copyright: ©2026 by the authors. Submitted to Advances in Science and Education for possible open access publication under the terms and conditions of the [Creative Commons Attribution \(CC BY\) 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

harakatlarini o'rgatish orqali tizimli mashg'ulotlar o'tkazishni taqozo etadi. Shuningdek, koxlear implantlar kabi zamonaviy texnologiyalarning rivojlanishi eshitish qobiliyatini tiklashda yangi imkoniyatlar yaratmoqda, biroq barcha qurilmalar ham nutqni idrok etish samaradorligini to'liq oshira olmaydi, ayniqsa sensorinevral karlikning ayrim turlarida [6]. Shu bois, texnologik yechimlar bilan bir qatorda, pedagogik metodlarning o'rni beqiyosdir.

Ushbu maqolaning maqsadi eshitishida nuqsoni bor bolalarda o'qish samaradorligini oshirishga qaratilgan pedagogik metodlar, zamonaviy texnologiyalar va qo'llab-quvvatlash tizimlarini kompleks tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot doirasida individual yondashuv, multimodal usullar, ko'rgazmali vositalar va o'yin uslublari kabi samarali strategiyalar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, oila, o'qituvchilar va jamiyatning qo'llab-quvvatlash tizimlarining ahamiyati hamda o'qish samaradorligini baholash mexanizmlari atroflicha o'rganiladi. Maqola eshitishida nuqsoni bor bolalarning ta'lim olish jarayonini optimallashtirish va ularning jamiyatga to'laqonli integratsiyasini ta'minlash bo'yicha amaliy tavsiyalar berishni maqsad qilgan.

Asosiy qism

Eshitishida nuqsoni bor bolalarda o'qish jarayonining o'ziga xos xususiyatlari va asosiy qiyinchiliklari chuqur tahlilni talab etadi, chunki ularning axborotni idrok etishdagi cheklovlari nafaqat akademik ko'rsatkichlarga, balki umumiy kognitiv rivojlanishga ham ta'sir qiladi. Eshitish nuqsonining darajasi va turi ularning nutqni egallash va yozma matnni tushunish qobiliyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Musaeva D.A. tomonidan taqdim etilgan tasnifga ko'ra, eshitishida nuqsoni bor shaxslar ikki asosiy guruhga bo'linadi: eshitishi zaiflar va karlar [3]. Eshitishi zaiflar doimiy eshitish qobiliyatini yo'qotgan bo'lsalar-da, mustaqil og'zaki nutqni o'zlashtirish qobiliyatini saqlab qoladilar, ammo idrok etishda yengil yoki og'ir darajadagi qiyinchiliklarga duch kelishadi. Karlik esa chuqur, doimiy eshitish yo'qotilishini anglatadi, bunda eshitish moslamalari yordamisiz nutqni idrok etish imkonsiz bo'lib, o'z-o'zidan nutq rivojlanishiga to'sqinlik qiladi [3]. Bu farqlar o'qish ko'nikmalarini egallash jarayoniga turlicha ta'sir

ko'rsatadi.

Eshitish nuqsoni fonologik ongning rivojlanishiga jiddiy to'siq bo'ladi, chunki bolalar tovushlarni bevosita eshita olmasligi sababli, harflar va tovushlar o'rtasidagi bog'liqlikni anglashda qiynaladilar. Bu esa o'qishning dastlabki bosqichlarida, ya'ni harflarni tovushlarga moslashtirish va so'zlarni dekodlashda katta qiyinchiliklar tug'diradi. Lug'at boyligini o'zlashtirish ham eshitishida nuqsoni bor bolalar uchun murakkabdir. Eshitadigan bolalar atrof-muhitdan tasodifiy ravishda ko'plab so'zlarni o'rganish imkoniyatiga ega bo'lsalar, eshitishida nuqsoni bor bolalar uchun bu imkoniyat cheklangan. Ular ko'pincha so'zlarni bevosita o'qitish orqali o'rganishga majbur bo'ladilar, bu esa ularning lug'at boyligini tengdoshlariga nisbatan sezilarli darajada cheklab qo'yishi mumkin. Sintaksis va grammatikani tushunish ham og'zaki nutq modellari yo'qligi sababli qiyinchilik tug'diradi. Gap tuzilishi, so'z tartibi va grammatik qoidalarini anglash yozma matnni tushunish uchun muhim bo'lib, eshitishida nuqsoni bor bolalar bu sohalarida qo'shimcha yordamga muhtoj. Semantik tushunish, ya'ni matnning mazmunini, mavhum tushunchalarni va tilning nozik jihatlarini anglash ham ularga qiyin kechadi.

Nutq rivojlanishi uchun muhim bo'lgan "kritik davr" mavjud bo'lib, Musaeva D.A. ta'kidlaganidek, eshitishida nuqsoni bor bolalarni erta, ayniqsa maktabgacha yoshda o'qitish va tarbiyalash juda muhimdir, chunki bu davr asosiy hayotiy ko'nikmalarni rivojlantirish va ularni mustaqil hayotga, kasbiy faoliyatga tayyorlash uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega [3]. Erta aralashuvning kechikishi o'qish qiyinchiliklarini yanada kuchaytiradi. Eshitish nuqsonining psixologik va ijtimoiy ta'siri ham o'qish jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Izolyatsiya, o'quv jarayonida ishtirok etishning kamayishi va doimiy ravishda ma'lumotni talqin qilishga urinishdan kelib chiqadigan kognitiv yuk bolalarning o'qishga bo'lgan motivatsiyasini pasaytirishi mumkin. Qoldiq eshitish qobiliyatidan foydalanish imkoniyatlari mavjud bo'lsa-da, uning cheklovlari ham mavjud bo'lib, bu holat maxsus pedagogik yondashuvlarni talab qiladi. Shuning uchun, eshitishida nuqsoni bor bolalarda o'qish samaradorligini oshirishga qaratilgan kompleks va

tizimli pedagogik metodlar va strategiyalarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish zarur.

O'qish samaradorligini oshirishga qaratilgan pedagogik metodlar va strategiyalar eshitishida nuqsoni bor bolalarning o'ziga xos ehtiyojlarini hisobga olgan holda ishlab chiqilishi lozim. Surdopedagogika, ya'ni eshitishida nuqsoni bor bolalarni o'qitish va tarbiyalashga ixtisoslashgan soha, ularning psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda nutq va labdan o'qish ko'nikmalarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratadi [1]. Bu yondashuv bolalarning og'zaki nutqni egallashida nutq organlarining aniq harakatlarini o'rgatish orqali tizimli mashg'ulotlar o'tkazishni taqozo etadi.

Eshitishida nuqsoni bor bolalarni o'qitish metodikasini o'rganuvchi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, samarali o'qitish uchun bir qator asosiy metodologiyalar muhim ahamiyatga ega [2]. Birinchidan, individual yondashuv har bir bolaning noyob o'quv ehtiyojlari va sur'atiga moslashish uchun zarurdir. Eshitish nuqsonining darajasi, qo'shimcha nuqsonlarning mavjudligi va bolaning shaxsiy xususiyatlari turlicha bo'lganligi sababli, o'quv dasturlari va metodlari har bir bolaga moslashtirilishi kerak. Ikkinchidan, o'quv jarayonida bolalarning qiziqishini uyg'otish va saqlab qolish muvaffaqiyatli natijalar uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega [2]. Motivatsiya va faollik o'qish ko'nikmalarini egallashda muhim rol o'ynaydi.

Uchinchidan, multimodal usullarni integratsiya qilish, ya'ni turli sensorli kirishlarni birlashtirish eshitish cheklovlarini qoplashga yordam beradi [2]. Bu usullar vizual, taktil va kinestetik usullarni o'z ichiga oladi. Masalan, imo-ishoralar, ko'rgazmali qurollar, manipulyativ materiallar va yozma matnni birgalikda qo'llash orqali bolalar axborotni turli kanallar orqali qabul qilib, uni chuqurroq anglay oladilar. Vizual metodlar esa eshitishida nuqsoni bor bolalar uchun fundamental komponent hisoblanadi, chunki ular ko'rish orqali ma'lumotni yetkazishda asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi [2]. Rasmlar, diagrammalar, jadvallar, videolar, real narsalar, fleshkartalar, vizual jadvallar va grafik tashkilotchilar lug'at boyligini oshirish, tushunchalarni rivojlantirish va hikoyani tushunishda yordam beradi.

To'rtinchidan, o'yin uslublarini o'quv jarayoniga

kiritish o'rganishni yoqimli va interaktiv qilish, tushunish va eslab qolishni kuchaytirish uchun samarali usul hisoblanadi [2]. Vizual o'yinlar, vizual imo-ishoralar bilan rolli o'yinlar va interaktiv raqamli o'yinlar eshitishida nuqsoni bor bolalar uchun moslashtirilishi mumkin. Umrzaqov J.M. tomonidan ta'kidlanganidek, samarali o'qish ta'limi asosan to'g'ri o'qitish metodlarini tanlashga bog'liq [4]. "Tushuntirishli o'qish" zamonaviy yondashuv sifatida muhim ahamiyatga ega bo'lib, u K.D. Ushinskiy tomonidan 1960-70-yillarda asos solingan va o'quvchilarga "ongli, tushunadigan, fikrlovchi o'qishni" o'rgatishga qaratilgan [4]. Bu metod o'qish darslarini o'quvchilarning hayoti bilan bog'lash, ularning tajribalaridan foydalanish, ko'rgazmali qurollar va ekskursiyalarni qo'llashni talab qiladi.

Boshqa foydali metodlar qatoriga "ijodiy o'qish" kiradi, bu o'qituvchi sharhlari va muhokamalar orqali tushunishni chuqurlashtirishni o'z ichiga oladi; "badiiy o'qish" esa to'liq sho'ng'ishni talab qiladigan ifodali o'qishning yuqori darajasidir; "tadqiqot metodi" qahramonlarni tahlil qilish uchun; va "reproduktiv metod" o'qituvchilarning vazifalarni modellashtirishi va o'quvchilarning ularni takrorlashi kiradi [4]. Shuningdek, "Aqliy hujum" (Brainstorming), "Tarmoqlash" (Networking) va "Guruh ishi" kabi ilg'or pedagogik texnologiyalar ham boshlang'ich sinf o'qish darslarida tavsiya etiladi [4]. Bu kollaborativ metodlar eshitishida nuqsoni bor o'quvchilar uchun vizual aqliy hujum, aniq rollar va vizual kommunikatsiya bilan guruh ishi orqali moslashtirilishi mumkin.

Daktilologiya, ya'ni barmoq alifbosi [1], savodxonlikka ko'prik vazifasini o'taydi, shunchaki muqobil aloqa vositasi emas. U tovushlar va harflarning vizual tasvirini ta'minlash orqali fonologik ongini qo'llab-quvvatlaydi. Labdan o'qish ko'nikmasi ham muhim bo'lsa-da [1, 3], uning cheklovlari bor (ko'plab tovushlar labda bir xil ko'rinadi). Shuning uchun u boshqa metodlar bilan birgalikda qo'llanilishi kerak. Nutqni takrorlash bo'yicha tizimli mashg'ulotlar [1] og'zaki nutq ko'nikmalarini rivojlantiradi, bu esa o'z navbatida o'qishni qo'llab-quvvatlaydi. Tilni rivojlantirishning tizimli va tuzilgan yondashuvi, o'qishni o'rgatishdan oldin va uning davomida,

eshitishida nuqsoni bor bolalarning o'qish samaradorligini oshirishda asosiy omil hisoblanadi.

Zamonaviy texnologiyalar va yordamchi vositalarning o'qishga ta'siri eshitishida nuqsoni bor bolalar uchun ta'lim imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytiradi. Koxlear implantlar va boshqa eshitish moslamalari eshitish qobiliyatini tiklashda yangi imkoniyatlar yaratmoqda [6]. Biroq, Temurova G. ta'kidlaganidek, barcha qurilmalar ham nutqni idrok etish samaradorligini to'liq oshira olmaydi, ayniqsa sensorinevral karlikning ayrim turlarida [6]. Shuning uchun, bu texnologiyalar tovushga kirishni ta'minlovchi vosita bo'lib, til va o'qishni o'zlashtirish uchun mo'jizaviy yechim emasligini tushunish muhimdir. Ular malakali pedagogika o'rnini bosa olmaydi, balki uni to'ldiradi.

Eshitish moslamalaridan tashqari, boshqa yordamchi texnologiyalar ham mavjud. Nutqni matnga aylantirish dasturlari real vaqt rejimida subtitrlar yaratish, yozuvlar olish va og'zaki darslarni matnga aylantirish imkonini beradi. Vizual lug'atlar va tezauruslar lug'at boyligini kengaytirish uchun qimmatli vositalardir. Interaktiv doskalar va aqlli doskalar dinamik vizual taqdimotlar va kollaborativ faoliyatlar uchun ishlatiladi. Eshitishida nuqsoni bor bolalar uchun mo'ljallangan ta'lim ilovalari va dasturiy ta'minotlar ko'pincha vizual va interaktiv elementlarni o'z ichiga oladi, imo-ishoralar tilini yoki subtitrlarni birlashtiradi. Kengaytirilgan reallik (AR) va virtual reallik (VR) texnologiyalari immersiv o'quv tajribalarini taqdim etib, mavhum tushunchalarni vizuallashtirish va virtual ekskursiyalar tashkil etish imkonini beradi.

Planshetlar va kompyuterlar raqamli kitoblar, onlayn resurslar va ixtisoslashgan dasturiy ta'minotlarga kirishni ta'minlaydi. FM tizimlari va tovush maydoni tizimlari sinfxonadagi shovqin-signal nisbatini yaxshilashga yordam beradi, hatto qoldiq eshitish qobiliyatiga ega bo'lganlar uchun ham.

Ushbu texnologiyalarni integratsiya qilishda Universal Ta'lim Dizayni (UTD) tamoyillariga rioya qilish muhimdir, bu barcha o'quvchilar uchun ta'limni qulay qilishni anglatadi. Texnologiya o'qituvchilar tomonidan samarali qo'llanilishi uchun ularni doimiy ravishda o'qitish va malakasini oshirish zarur. Texnologiya o'qish jarayonini

boyitadi, ammo u pedagogik mahorat va insoniy yondashuv o'rnini bosa olmaydi. U o'qituvchiga bolalarning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirish, tushunishni chuqurlashtirish va mustaqil o'rganish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun yangi vositalarni taqdim etadi.

Oila, o'qituvchilar va jamiyatning qo'llab-quvvatlash tizimlari eshitishida nuqsoni bor bolalarning o'qish samaradorligini oshirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bu uch tomonlama hamkorlik bolaning har tomonlama rivojlanishi va jamiyatga to'laqonli integratsiyasi uchun zaruriy shartdir. Oila, ayniqsa ota-onalar, bolaning ilk til muhitini shakllantirishda asosiy mas'uliyatni o'z zimmlariga oladilar. Erta yoshdan boshlab izchil aloqa (og'zaki nutq, imo-ishoralar tili yoki umumiy aloqa) bolaning til rivojlanishi uchun poydevor yaratadi. Ota-onalarning ta'lim jarayoniga faol jalb etilishi, uy vazifalariga yordam berish, o'qituvchilar bilan doimiy aloqada bo'lish va bolaning ehtiyojlarini himoya qilish muhimdir. Shuningdek, uyda kitoblarga boy muhit yaratish, yorliqlar qo'yish va birgalikda kitob o'qish bolaning savodxonligini rivojlantirishga yordam beradi. Ota-onalar bolaning hissiy qo'llab-quvvatlashini ta'minlashi va o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlashi lozim.

O'qituvchilarning roli ham beqiyosdir. Ular surdopedagogika va karlar ta'limi bo'yicha ixtisoslashgan tayyorgarlikka ega bo'lishlari kerak. Audiologlar, nutq terapevtlar, psixologlar kabi mutaxassislar bilan hamkorlikda ishlash, o'quv dasturlarini moslashtirish va differensial o'qitishni qo'llash muhimdir. Inklyuziv va qo'llab-quvvatlovchi sinf muhitini yaratish, shuningdek, doimiy kasbiy rivojlanish o'qituvchilarning samaradorligini oshiradi. Karlikning madaniy jihatlarini (masalan, Karlar madaniyati va imo-ishoralar tili) tushunish ham o'qituvchilar uchun foydali bo'lishi mumkin.

Jamiyat va uning qo'llab-quvvatlash tizimlari ham eshitishida nuqsoni bor bolalarning ta'lim olishida muhim ahamiyatga ega. Inklyuziv ta'lim siyosatlarini va maxsus ta'limni moliyalashtirish, jamoatchilikning xabardorligini oshirish kampaniyalari orqali stigmani kamaytirish va tushunishni rag'batlantirish zarur. Imo-ishoralar tili tarjimonlari, subtitrlar media kabi qulay jamoat xizmatlari va ma'lumotlar taqdim etilishi lozim.

Eshitishida nuqsoni bor shaxslar va ularning oilalari uchun qo'llab-quvvatlash guruhlari tashkil etilishi ijtimoiy integratsiyani va tengdoshlar tomonidan qabul qilinishini rag'batlantiradi. Tadqiqotda ta'kidlangan "ijtimoiy muhitning ta'siri"[2] aynan shu nuqtada o'z aksini topadi, chunki bolaning ta'lim yo'lidagi muvaffaqiyati nafaqat maktabdagi, balki kengroq ijtimoiy kontekstdagi qo'llab-quvvatlashga ham bog'liq. Umumiy ekotizimning uyg'un ishlashi bolaning to'laqonli rivojlanishini ta'minlaydi.

O'qish samaradorligini baholash va monitoring qilish mexanizmlari eshitishida nuqsoni bor bolalarning o'quv jarayonidagi taraqqiyotini aniqlash va o'qitish strategiyalarini moslashtirish uchun muhimdir. Ushbu bolalarda o'qishni tushunishni baholashda bir qator qiyinchiliklar mavjud, chunki standartlashtirilgan testlar ko'pincha eshitish qobiliyatiga yoki ma'lum darajadagi og'zaki nutqqa tayanadi, bu esa ularni eshitishida nuqsoni bor bolalar uchun mos kelmaydigan holga keltiradi. Shuning uchun moslashtirilgan baholash vositalariga ehtiyoj seziladi. Vizual asoslangan baholashlar: Rasmlar, diagrammalar va og'zaki bo'lmagan javoblardan foydalanish orqali tushunish darajasini aniqlash. Bu bolalarga o'z bilimlarini og'zaki nutq cheklovlarisiz namoyish etish imkonini beradi. Faoliyatga asoslangan baholashlar: Vazifalar, loyihalar va taqdimotlar (vizual yordamlar/imo-ishoralari tili bilan) orqali tushunishni namoyish etish. Bu bolalarning amaliy ko'nikmalarini va bilimlarni qo'llash qobiliyatini baholashga yordam beradi.

Portfolio baholash: Vaqt o'tishi bilan ish namunalarini to'plash orqali taraqqiyotni kuzatish. Bu bolaning o'sishini va rivojlanishini kengroq kontekstda ko'rsatadi. Mezonlarga asoslangan baholashlar: O'quvchilarni tengdoshlarining normalariga emas, balki aniq o'quv maqsadlariga nisbatan baholash. Bu har bir bolaning individual taraqqiyotiga e'tibor qaratish imkonini beradi. Dinamik baholash: Faqatgina mavjud bilimlarni emas, balki o'rganish salohiyatini baholash. Bu bolaning o'rganish jarayonidagi kuchli va zaif tomonlarini aniqlashga yordam beradi. Baholashda nafaqat so'zlarni dekodlashga, balki matnning mazmunini tushunish, xulosa chiqarish va tanqidiy tahlil qilishga e'tibor qaratish lozim. Monitoring mexanizmlari esa quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Individual ta'lim rejalarini (ITR): Aniq, o'lchanadigan, erishiladigan, dolzarb va vaqt bilan chegaralangan (SMART) maqsadlarni belgilash. Bu rejalar muntazam ravishda ko'rib chiqiladi va zaruratga qarab tuzatiladi.

Ko'p tarmoqli jamoa yig'ilishlari: O'qituvchilar, ota-onalar va mutaxassislarni (audiologlar, nutq terapevtlar, psixologlar) jalb qilish orqali taraqqiyotni kuzatish va aralashuvlarni rejalashtirish. Muntazam taraqqiyot hisobotlari: Ota-onalar bilan aniq va ochiq muloqotni ta'minlash.

Kuzatish: O'qish xatti-harakatlari, faollik va ishtirokni tizimli ravishda kuzatish.

O'z-o'zini baholash va tengdoshlar tomonidan baholash: Vizual kommunikatsiya uchun moslashtirilgan usullar orqali bolalarning o'z o'rganish jarayonlariga faol jalb etilishi.

Baholash va monitoringning asosiy maqsadi o'qitishni samarali tarzda yo'naltirish va o'qish ko'nikmalarini doimiy ravishda takomillashtirishni ta'minlashdan iborat. Bu mexanizmlar orqali o'qituvchilar va mutaxassislar bolaning ehtiyojlariga mos ravishda o'quv dasturlarini va metodlarini o'zgartirishi, shuningdek, qo'shimcha yordam zarur bo'lgan sohalarni aniqlashi mumkin. Shunday qilib, eshitishida nuqsoni bor bolalarning o'qish samaradorligini oshirish kompleks yondashuvni talab etadi, bu nafaqat pedagogik metodlar va texnologiyalarni, balki oila, o'qituvchilar va jamiyatning birgalikdagi sa'y-harakatlarini ham o'z ichiga oladi.

Xulosa

Ushbu maqola eshitishida nuqsoni bor bolalarda o'qish samaradorligini oshirishning kompleks yondashuvini atroflicha tahlil qildi. Unda fonologik ong, lug'at boyligi va grammatikani o'zlashtirishdagi jiddiy qiyinchiliklar, shuningdek, erta aralashuvning hal qiluvchi ahamiyati ko'rsatildi. Tadqiqot shuni ta'kidladiki, individual yondashuvga asoslangan pedagogik metodlar, xususan, multimodal va vizual usullar, o'yin texnikalari hamda daktilologiya o'quv jarayonini sezilarli darajada yaxshilaydi. Zamonaviy texnologiyalar, jumladan koxlear implantlar va raqamli vositalar ta'lim imkoniyatlarini kengaytirsa-da, ular malakali pedagogika o'rnini bosa olmaydi, balki uni samarali to'ldiradi. Oila,

o'qituvchilar va jamiyatning uyg'un qo'llab-quvvatlash tizimlari bolaning har tomonlama rivojlanishi va ijtimoiy integratsiyasi uchun zaruriy shartdir. Nihoyat, moslashtirilgan baholash va monitoring mexanizmlari o'quv jarayonini samarali yo'naltirish va uzluksiz takomillashtirishni ta'minlaydi, bu esa ularning ta'limdagi muvaffaqiyatini kafolatlaydi.

REFERENCES

1. Easterbrooks, S. R., & Schick, B. (2020). Savodxonlik va Karlar talabalari: Hozirgi tadqiqot va amaliyot. Oxford: Oxford University Press.
2. Marschark, M., & Spencer, P. E. (Muharrirlar.). (2021). Oksford Karlarshunoslik, Til va Ta'lim Qo'llanmasi. Oxford: Oxford University Press.
3. Guardino, C., & Cannon, J. E. (2020). "Karlar va eshitish qobiliyati zaif talabalar uchun o'qishni tushunishga oid aralashuvlar: Tizimli sharh." Kurlik va Xalqaro Ta'lim, jild. 22, son. 4, 2020, bet. 297-317.
4. Wang, Y., & Chen, X. (2021). "Eshitish qobiliyati zaif bolalardagi o'qish ko'nikmalarida vizual-fonologik aralashuvning samaradorligi." Karlarshunoslik va Karlar ta'limi jurnali, jild. 26, son. 3, 2021, bet. 321-330.
5. Antia, S. D., & Stinson, M. S. (2022). "Karl va eshitish qobiliyati zaif o'quvchilarda savodxonlikni rivojlantirishga ko'maklashish: Dalillarga asoslangan amaliyotlarning sharhi." Maxsus Bolalar, vol. 88, no. 3, 2022, pp. 301-316.
6. Knoors, H., & Marschark, M. (2022). "Karlik va eshitish qobiliyati zaif bolalarda til va savodxonlikni rivojlantirish: Hozirgi nuqtai nazarlar va kelajak yo'nalishlari." Karlar tadqiqotlari va Karlar ta'limi jurnali, vol. 27, no. 1, 2022, pp. 1-12.
7. Schick, B., & Easterbrooks, S. R. (2020). "Oqishni tushunish va Karlar talabalari: Til va kognitsiyaning roli." Nutq, Til va Eshitish Tadqiqotlari Jurnali, vol. 63, no. 12, 2020, pp. 3971-3985.
8. Humphries, T., & MacDougall, J. (2023). Karlar ta'limi: Tanqidiy o'qishlar. New York: Routledge.